

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

докторки економічних наук, професорки, професорки кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету
Волохової Ірини Семенівни

на дисертаційну роботу Валігури Тетяни Володимирівни
на тему «Фіскальні імперативи зменшення нерівності доходів і багатства в
суспільстві», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Актуальність теми. Відповідно до фундаментальних положень економічної теорії доходи громадян, їх рівень й структура є показниками соціально-економічного благополуччя суспільства. Зниження рівня реальних доходів значної частини громадян, зростання їх диференціації і збільшення масштабів бідності негативно впливають на мотивацію працівників, сприяють розширенню тіньової економіки. Низький рівень доходів населення звужує сукупний попит, що негативно впливає на обсяги виробництва та зайнятості.

Дебати щодо проблеми зменшення нерівності доходів і багатства в суспільстві та низки питань, пов'язаних з їх формуванням, розподілом і перерозподілом, залишаються актуальними й досі, оскільки оптимальний підхід до її вирішення наразі не знайдено. Важливою є розробка базових понять і теоретичних положень, що стосуються формування і ефективного функціонування фіскальних аспектів механізму зменшення грошової й майнової нерівності в суспільстві, формування наукової концепції розвитку такого механізму регулювання як невід'ємного інституту ринкової інфраструктури в сучасних умовах для створення більш збалансованого та

справедливого економічного середовища. Саме цим проблемам і присвячено дослідження Валігури Тетяни Володимирівни на тему «Фіскальні імперативи зменшення нерівності доходів і багатства в суспільстві».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. У дисертаційній роботі Валігури Тетяни Володимирівни чітко вибудовано науковий апарат дослідження, вдало сформульовані мета і завдання. План дисертації логічно продуманий, збережена наскрізна логіка викладу. Теоретичний та ілюстративний матеріал витримані в належній пропорції та логічному співвідношенні. Усі наукові положення і висновки, що винесені на захист, є достатньо обґрунтованими, що забезпечується коректністю постановки наукових задач, адекватним вибором відповідних методів дослідження, коректним їх застосуванням. Авторка використала широке коло наукових джерел (261 джерело): монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем оподаткування, наукову періодику, офіційні статистичні та аналітичні матеріали статистичних відомств і органів влади України та ЄС.

Одержані результати роботи відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження, його меті, завданням та аргументовано представлені у висновках до розділів та загальних висновках. При цьому варто відзначити, що робота Валігури Тетяни Володимирівни не нав'язує як єдино прийнятий погляд авторки, а спонукає до роздуму та дискусії щодо формування фіскальних імперативів зменшення нерівності доходів і багатства в суспільстві.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дисертації підтверджується тим, що вона виконана в рамках науково-дослідних робіт: «Діджиталізація фіскального простору в контексті забезпечення національної безпеки України» (державний реєстраційний номер 0121U109486), «Фіскальні виклики та асиметрії в умовах трансформації публічних фінансів: українські реалії» (державний реєстраційний номер 0117U000146), «Пріоритети фіскальної політики України в умовах дивергенцій митно-податкових інститутів» (державний реєстраційний номер 012218U000765), «Фіскально-

регулюючі домінанти забезпечення митної безпеки в Україні» (державний реєстраційний номер 0119U100529), у межах яких досліджено теоретичні, організаційно-методологічні та правові засади теорії та практики фіскального регулювання розподілу доходів та багатства, проблеми функціонування інструментарію фіскальної політики та сформовано ряд фіскальних імперативів зменшення нерівності доходів та багатства в суспільстві.

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота має достатньо чітку структуру, між усіма розділами і підрозділами простежується логічний взаємозв'язок і послідовність викладу. У вступі чітко обґрунтовано ступінь актуальності теми, її наукову новизну, визначено мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, окреслено методологічні орієнтири, практичні висновки, визначено відповідність роботи тематиці науково-дослідницької роботи в Західноукраїнському національному університеті, наведено інформацію про апробацію та публікації результатів дослідження.

До результатів *першого розділу* дослідження, що характеризуються суттєвими напрацюваннями, можна віднести доробки авторки теоретико-методологічного характеру. Серед вагомих здобутків слід відзначити науково-концептуальні підходи до розподілу доходів і багатства в суспільстві, теоретичний базис застосування інструментарію фіскальної політики для зменшення нерівності у розподілі доходів і багатства, обґрунтовано сутність та проведено типологізацію фіскальних імперативів зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві.

Безумовним здобутком *другого розділу* дисертації, на нашу думку, як з наукової, так і з практичної точки зору, є глибокий аналіз конкурентоспроможності податкової системи України як чинника формування національного багатства. Надалі у роботі проаналізовано застосування фіскального інструментарію зменшення асиметрій доходів і багатства населення, проведено моніторинг впливу податкових інструментів фіскальної політики на формування доходів суб'єктів господарювання та конкурентного

бізнес-середовища.

У *третьому розділі* роботи подано перспективи імплементації світового досвіду фіскального згладжування нерівностей розподілу доходів і багатства в Україні, вектори формування середовища неформальних фіскальних імперативів. Заслуговують на підтримку обґрунтовані авторкою пропозиції щодо вдосконалення фіскальної політики в контексті зменшення асиметрій розподілу доходів і багатства.

Наукова новизна результатів дослідження. На основі аналізу основних висновків і результатів дисертаційної роботи встановлено, що в результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок авторки у розвиток економічної науки. Серед основних положень, які формують наукову новизну результатів проведеного дослідження, необхідно виділити наступні.

По-перше, дисертантка на підставі ретельного огляду джерел справедливо зазначає про брак досліджень, присвячених безпосередньо вивченню механізму фіскального регулювання доходів та багатства у суспільстві. Авторкою дисертаційної роботи здійснено науково-обґрунтований аналіз найважливіших понять («дохід», «багатство»). Опрацьовано, систематизовано, теоретично осмислено надзвичайно осяжний і строкатий матеріал. Органічне поєднання розглянутих методологічних концепцій розподілу доходів і багатства в суспільстві дало змогу Валігурі Т. виразно заявити про свою власну позицію. А чітка уніфікація й дефінітивна означеність термінів засвідчує належний фаховий рівень дисертантки (параграф 1.1).

По-друге, обґрунтовано складові фіскального регулювання доходів та багатства у суспільстві. При цьому, здійснивши ряд цікавих спостережень, авторка йде шляхом оригінального дослідницького пошуку, не оминаючи гострих проблем та, водночас, залишає простір для нових дискусій. В основі цього механізму авторка розглядає процеси руху фінансових ресурсів між суб'єктами розподілу доходів та багатства в результаті дії інструментів

фіскальної політики та побудови матриць впливу елементів податків на різні види доходів як фізичних, так і юридичних осіб (с. 40).

По-третє, дисертанткою доповнено класифікацію видатків бюджету класифікаційною ознакою – спосіб впливу на добробут населення (с. 52). За цією ознакою авторка класифікувала видатки на ті, які безпосередньо покращують добробут населення, які впливають на добробут населення через фінансування суспільних послуг, та ті, які покращують добробут населення через відтворювальні процеси в реальному секторі економіки.

По-четверте, у роботі проведено оцінювання конкурентоспроможності податкової системи України як чинника формування національного багатства з позиції формування матеріального й нематеріального національного багатства та раціонального використання природних ресурсів (параграф 2.1).

По-п'яте, у роботі розроблено обґрунтування впливу податкового та видаткового інструментарію фіскальної політики держави на розподіл доходів населення в Україні за допомогою економіко-математичного моделювання, а також окреслено вектори забезпечення сприятливого середовища для формування неформальних фіскальних імперативів зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві (параграф 3.2).

По-шосте, у роботі розроблено науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення фіскальної політики в Україні, що ґрунтуються на консолідації її інструментів та дотриманні фіскальних імперативів зниження нерівності доходів та багатства в суспільстві (параграф 3.3). Слід зазначити, що складність висвітлення питань цього підрозділу цілком природно детермінувала більший ухил авторки у сферу узагальнень. Попри всю багатовекторність проблемно-дослідницької палітри 3 розділу роботи загалом, його сутнісне ядро виразно скеровано на те, аби показати безальтернативність утвердження стійких неформальних фіскальних імперативів, базованих на цінностях Західної цивілізації.

Практичне значення результатів дослідження. Вивчення змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що постановка проблем

дисертації пов'язує її з пріоритетними напрямками розвитку наукових досліджень щодо вдосконалення фіскального законодавства, зорієнтованого на зниження нерівності доходів та багатства в Україні.

Отримані результати дисертації доведені до рівня конкретних методичних і практичних рекомендацій. Практичне значення отриманих Валігурою Т. результатів підтверджується впровадженням в діяльність організацій та державних установ, зокрема: вони взяті до впровадження ДННУ «Академія фінансового Управління» при підготовці звіту по НДНТР «Оподаткування домогосподарств як елемент справедливої податкової системи» (ДР №0123U101611) (довідка №86001-07/30) від 15.01.2024). Окремі пропозиції авторки використані в діяльності Головного управління Державної податкової служби у Тернопільській області (довідка №11959/6/19-00-01-02-02 від 08.06.2023), департаменту фінансів Тернопільської обласної військової адміністрації (довідка №4.2-33/1378 від 10.10.2023).

Окремі наукові результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін: «Адміністрування податків», «Податки та фіскальна політика», «Податкова система», «Фіскальне адміністрування», «Податкова політика» (довідка №126-28/1308 від 13.06.2023).

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих авторкою працях. Основні ідеї, положення та результати наукового дослідження відображені у 19 наукових працях загальним обсягом 8,12 друк. арк. (з яких 6,77 належить особисто авторці), у тому числі: 5 статей – у фахових виданнях України, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах; 1 стаття – у виданні, що внесено до реєстру Web of Science; 13 публікацій – у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, круглих столів. Оприлюднення численних статей у фахових виданнях України та інших держав, участь у наукових конференціях свідчать про високий рівень апробації основних результатів роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Виділивши

беззаперечну наукову новизну й загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, висловимо також й окремі зауваження.

- Зауважимо, що полемічна, дискусійна тональність пронизує весь 1 розділ дисертаційної роботи. Проте, багато в чому авторка обирає манеру стислою, забарвленого аргументами та контраргументами, висловлювання, однак інколи без належного послідовного розгортання своєї власної аргументації.

- У параграфі 2.2 дисертації авторка проводить аналіз окремих показників диференціації життєвого рівня населення в Україні, використовуючи дані офіційної статистики (табл. 2.6 – 2.8, рис. 2.7 – 2.8). Очевидно, що наведені дані сповна не відображають реальної картини доходів в суспільстві та мали б бути скориговані з урахуванням значного рівня тіньової економіки.

- На с. 100 роботи зроблено висновок, що «Зменшення питомої ваги пенсій, стипендій, соціальних допомог, а також допомог від родичів та інших нетрудових доходів є позитивною тенденцією». Не зовсім зрозуміло, чому авторка вважає це позитивним явищем, а також не достатньо пояснено його причини.

- Неоднозначним виглядає висновок 1 до розділу 3 дисертації, в якому авторка пропонує «взяти до уваги» світовий досвід в частині застосування прогресивної системи оподаткування доходів фізичних осіб в країнах ЄС та диференційованих підходів оподаткування спадщини. Зауважимо, що запровадження прогресивної системи оподаткування загалом базується на дещо поверхневому аналізі цієї проблеми у параграфі 3.1. Зважаючи на складність проблеми та вельми широкий аспект даного питання, воно претендує радше на окреме дослідження.

- До дисертації є й інші зауваження, які мають опосередкований вплив на якість виконання основних дослідницьких завдань. Зокрема, в мовностилістичному плані авторці слід звернути увагу на подекуди занадто складну систему синтаксичних конструкцій.

Висловлені вище зауваження, перш за все, мають дорадчий характер, кличуть до дискусії і спрямовані на подальше поліпшення цієї цікавої роботи. Вони радше свідчать про інтерес, викликаний дослідженням. Ці зауваження в жодному разі не знижують його новизни, теоретичної значущості і практичної цінності.

Відповідність роботи встановленим вимогам до дисертацій, що подаються на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація Валігури Тетяни Володимирівни на тему «Фіскальні імперативи зменшення нерівності доходів і багатства в суспільстві» є завершеною науковою роботою, в якій дотримано положень академічної доброчесності. Поставлені завдання повною мірою вирішені, отримані теоретико-методологічні та науково-практичні результати містять елементи конкретно визначеної наукової новизни. Робота оформлена відповідно до положень, норм і правил написання дисертацій, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Валігури Тетяни Володимирівни «Фіскальні імперативи зменшення нерівності доходів і багатства в суспільстві» є самостійним та завершеним науковим дослідженням. Завдання дослідження охоплюють широке коло питань, що дозволило авторці всебічно вивчити досліджуваний об'єкт і досягти поставленої мети. Усі висновки дисертаційної роботи теоретично обґрунтовані та доведені до належного рівня деталізації, придатного для запровадження у практику господарювання. Висловлені зауваження не змінюють високої оцінки дисертаційної роботи. Обсяг дисертації, її структура і оформлення відповідають вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановами від 03 квітня 2019 р. № 283 та 19 травня 2023 р. № 502), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановами від 21 березня 2022 р. № 341 та 19 травня 2023 р. № 502), а її авторка – Валігура Тетяна Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Докторка економічних наук, професорка,
професорка кафедри фінансів Одеського
національного економічного університету

Ірина ВОЛОХОВА